

Żygadło, Andrzej

Wyprawa norweska Chrystiana II : desperacka próba czy realna szansa na odzyskanie utraconego Królestwa

Czasy Nowożytne 7, 33-56

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Żygadło
(Toruń)

Wyprawa norweska Chrystiana II – desperacka próba czy realna szansa na odzyskanie utraconego Królestwa?

Chrystian II jest jedną z bardziej kontrowersyjnych i barwnych postaci w historii Danii. Szczególnie interesującym epizodem w życiu wygnanego króla była wyprawa norweska, trwająca w latach 1531–1532. Została ona zorganizowana w celu odzyskania utraconej wcześniej korony duńskiej. W poniższym artykule chciałbym zająć się przyczynami samej wyprawy, przebiegiem, oraz próbą oceny jej realnych szans na powodzenie. Zadanie to jest szczególnie utrudnione przez fakt, iż bardzo trudno jest znaleźć źródła do tego tematu, zaś te, które są pozostawiają wiele elementów w sferze domysłów. Polska literatura w małym stopniu wyczerpuje ten temat, dlatego też pisząc poniższy artykuł musiałem oprzeć się wyłącznie na literaturze skandynawskiej. Najbardziej pomocną mi pracą okazał się być *Norsk Biografisk Leksikon*, oraz *Danmarks Historie*¹, zwłaszcza do pierwszej części artykułu, w której przedstawiam rys biograficzny Chrystiana II. Część dotycząca przygotowań jak i przebiegu samej wyprawy norweskiej została oparta głównie na listach znajdujących się w *Diplomatarium Norwegicum*² oraz w *Breve og Aktstykker til Oplysning af Christian den Anden og Frederik den Første Historie*³. Szczególnie pomocny okazał się również list Truida Ulfstana i Axela Ugerupa, który dokładnie opisuje działania wojenne ze strony oddziałów duńsko-szwedzkich przeciwko Chrystianowi II⁴.

Przyczyny norweskiej wyprawy Chrystiana II wiążą się bezpośrednio z początkami jego panowania w Danii. Sposób wychowania księcia w jego mło-

¹ O. A. Johnsen, *Chrystian II w: Norsk Biografisk Leksikon* (dalej NBL), t. I, Kristiania 1923, s. 547-558; *Danmarks Historie* (dalej DH), t. V, Kopenhaga 1963.

² *Diplomatarium Norwegicum*, t. 16/2, Christiania 1903.

³ C. F. Allen, *Breve og Aktstykker til Oplysning af Christian den Anden og Frederik den Første Historie*, Kopenhaga 1854.

⁴ Raport Truida Ulfstana i Axela Ugerupa do Fryderyka I z 20 lutego 1532 roku, Nylosen, w: *Dansk Historisk Tidsskrift* (dalej DHT), 3/1934-1936, s. 53-58.

dości, jak też późniejsze sposoby rządzenia państwem wpłynęły na wydarzenia związane z jego wygnaniem, a następnie próbą powrotu na utracony tron. W zasadzie temat ten można podzielić na trzy główne okresy, którymi chciałbym zająć się w kolejności chronologicznej. Pierwszy okres obejmuje wydarzenia do roku 1523, do momentu wygnania Chrystiana II z Danii. Następnymi latami 1524–1531, przygotowania do wyprawy, której celem miało być odzyskanie utraconej korony, oraz lata 1531–1532, czas trwania samego najazdu na Norwegię.

Chrystian II był synem króla Jana i jego żony, królowej Krystyny saskońskiej (siostry elektora Fryderyka Mądrego). Urodził się w Nyborgu, zamku na Fonii 1 lipca 1481 roku⁵. W wieku sześciu lat przez pewien czas przebywał w domu zamożnego mieszczanina Jana Bogbindera, pod opieką swego nauczyciela Jorgena Hinse. Wychowywał on młodego Chrystiana w duchu katolickim i uważając, że będzie to dla księcia najlepsze często zabierał go do kościoła, gdzie Chrystian był zmuszany do śpiewania w chórze razem z biedotą. Z czasem przydzielono mu innego nauczyciela uważając, że postępowanie Jorgena Hinse może jedynie zaszkodzić w procesie wychowawczym przyszłego króla. Nowym nauczycielem księcia Chrystiana został Konrad von Brandenburg. Pod jego kierunkiem Chrystian uczył się między innymi łaciny, oraz z czasem rzemiosła rycerskiego. Okazało się jednak, że młody książę skłania się ku całkowicie odmiennemu stylowi życia. Jego hulanki doprowadziły do tego, że król Jan musiał ograniczyć mu samowolę. Z drugiej jednak strony, nie zabronił mu szukania przyjaciół w kręgach kopenhaskich mieszczan. To z kolei zaowocowało w młodzieńcu wyraźną niechęcią do szlachty, posiadającej w państwie uprzywilejowaną pozycję, oraz do Hanzeatów i ich handlowej dominacji w basenie Morza Bałtyckiego. Podobne nastawienie wpajał Chrystianowi jego nauczyciel, mistrz Konrad, oraz wpływowi ludzie z królewskiego dworu, związani z przenikającym z Włoch na północ Europy prądem humanistycznym⁶.

Wychowanie, które wpajano młodemu księciu, w pełni zaowocowało w okresie jego rządów w Norwegii, a potem w samej Danii. Niechęć do kościoła i szlachty uwidoczniła się wyraźnie brakiem poparcia dla tych dwóch stanów, jak i bezwzględną i okrutną względem nich polityką. Młodość miała więc szczególne znaczenie, biorąc pod uwagę jej wpływ na późniejsze postępowanie króla Chrystiana II.

Król Jan z zadowoleniem oglądał postępy młodego księcia w nauce i ze względu na to zgodził się dopuścić go, mimo młodego wieku, do współuczestnictwa w rządach. Po hołdzie w Danii, który złożono Chrystianowi już w 1487

⁵ NBL, op. cit., t. I, s. 547.

⁶ Ibidem, s. 547n.

roku, wkrótce został on również uznany następcą tronu norweskiego. Wydarzenie to miało miejsce w 1489 roku. Wykorzystując te fakty król Jan w 1497 roku, na czas wyprawy przeciwko Szwecji, skłonił duńską radę państwa, aby potwierdziła oficjalnie wybór księcia Chrystiana na przyszłego króla i pozwoliła mu zarządzać państwem w czasie jego nieobecności. Po zajęciu Szwecji, 5 grudnia 1497 roku, również rada tego państwa została zmuszona do wybrania i ogłoszenia 16-letniego wówczas Chrystiana na przyszłego następcę tronu szwedzkiego. W 1499 roku pełnomocnicy wszystkich szwedzkich prowincji złożyli mu oficjalny hołd⁷.

Gdy w 1502 roku Szwecja i wschodnia część Norwegii zbuntowały się przeciwko władzy duńskiej, król Jan przekazał Chrystianowi praktycznie pełnię władzy w państwie. Młody książę sprawował ją w czasie, gdy jego ojciec wyruszył na czele armii i floty duńskiej, by wyrwać z oblężenia Sztokholm, w którym przebywała jego żona. Chrystian traktował swoje obowiązki bardzo poważnie. Świadczyć może o tym fakt, że w połowie czerwca 1502 roku wyruszył on z flotą do Norwegii, gdzie pokonał buntownicze siły Knuta Alfssona. Wraz z wyrwaniem twierdzy Båhus z oblężenia i zajęciem Elfsborga udało mu się całkowicie stłumić rozruchy w państwie. Dla Norwegii był to okres terroru, książę Chrystian okazał się bowiem bezwzględny namiestnikiem. W ciągu paru następnych lat rezydował w zamku Helsingborg, z którego dowodził duńskimi oddziałami stacjonującymi w Skonii i Halland. Gdy wojna ze Szwecją wybuchła ze wzmożoną siłą i ponownie zaczęły się rozruchy w Norwegii, król Jan wysłał tam Chrystiana już jako wicekróla, posiadającego pełnię władzy królewskiej. Latem 1506 roku książę przybył do Båhus, skąd po krótkim pobycie, w styczniu 1507 roku dotarł do Oslo. Książę Chrystian zareagował bardzo energicznie i z wielkim okrucieństwem. Nałożył surowe kary na buntowników i popierających ich Norwegów. Obejmowały one między innymi ciężkie więzienie i pełne konfiskaty mienia. Wprowadził również ograniczenie praw handlowych Hanzeatów i mieszczan w Oslo, Tonsbergu i Bergen. Norwegię ostatecznie spacyfikowano, dzięki czemu książę Chrystian mógł rządzić bez odwoływania się do norweskiej rady państwa⁸.

Jego działania, mimo pewnego okrucieństwa, miały dość wyraźny cel. Możliwe, że już w tym czasie książę Chrystian chciał pokazać się jako stanowczy i energiczny władca, co nie było bez znaczenia w momencie jego późniejszej elekcji. Samo okrucieństwo młodego księcia było w tym wypadku mocno wyolbrzymione. Jego postępowanie nie odbiegało znacznie od działań innych władców tego okresu w podobnych do tej sytuacji.

⁷ DH, op. cit., t. V, s. 102-105.

⁸ W. Czaplinski, K. Górski, *Historia Danii*, Warszawa-Wrocław-Kraków 1965, s. 157.

Wraz z końcem 1511 roku okoliczności zmusiły młodego księcia do opuszczenia Norwegii. Powrócił on do Kopenhagi, aby wesprzeć swojego ojca w przeciągającej się wojnie ze Szwecją. Tutaj też w 1512 roku potwierdzono jego wybór na króla, co było faktem dość oczywistym ze względu na sukcesy Chrystiana, które odniósł on w Norwegii⁹. Nie wszyscy jednak zgadzali się z tym zdaniem. Część radców z Jutlandii wraz ze śmiercią króla Jana w Aalborgu 20 II 1513 roku, w tajemnicy nawiązała kontakt ze stryjem księcia Chrystiana, Fryderykiem z Gottorp oraz zaproponowała mu koronę¹⁰. Fryderyk odmówił jednak, prawdopodobnie ze względu na to, iż Chrystian jakby przewidując co może nastąpić zajął i obsadził zaufanymi ludźmi wszystkie ważniejsze zamki i twierdze w Danii. Jutlandzcy radcy zmuszeni zostali więc do uznania księcia Chrystiana swoim władcą, próbowali jednakże w pewnym stopniu zmniejszyć jego władzę przez uchwalenie nowej konstytucji. Została ona ogłoszona na duńsko-norweskim zjeździe w Kopenhadze 22 VII 1513 roku. Nowa konstytucja miała dotyczyć także Norwegii, okazało się jednak, że równość prawna między obu państwami była bardzo złudna. Norwegia dalej pozostała w pełnej zależności od Danii. Po ustaleniu warunków konstytucji złożono Chrystianowi oficjalny hołd tym razem już jako królowi Danii. Koronacja miała miejsce w Kopenhadze 11 czerwca 1514 roku. Miesiąc później podobna ceremonia odbyła się w Oslo¹¹.

W pierwszych latach swojego panowania Chrystian II zajął się głównie wewnętrznymi sprawami królestwa. Radę państwa stopniowo odsuwano od władzy i przez dłuższy czas w ogóle jej nie zwoływano. Chrystian zwrócił się szczególnie ostro przeciwko szlachcie, ochraniał natomiast chłopów i mieszczan. Popierając mieszczan, nowy król miał nadzieję na uzyskanie od nich pomocy przy przekształceniu Kopenhagi w centrum handlu wschodniego. Jego głównymi doradcami w polityce wewnętrznej jak i zewnętrznej byli: jutlandzki szlachcic Mogens Gjo, kupiec Jan Mikkelsson z Malmö, najczęściej jednak król opierał się na radach Holenderki Sigbrit Willums, matki jego kochanki Dyveke, i niemieckiego teologa Didrika Slagheka¹².

12 sierpnia 1515 roku Chrystian II poślubił w Kopenhadze siostrę cesarza Karola V, 13-letnią Elżbietę. Fakt ten nie doprowadził jednak, jak można

⁹ DH, op. cit., t. V, s. 167-179.

¹⁰ NBL, op. cit., t. I, s. 549.

¹¹ W. Czaplinski, *Dzieje Danii Nowożytnej (1500–1975)*, Warszawa 1982, s. 27.

¹² Sigbrit Willums, matka kochanki Chrystiana Dyveke, którą książę poznał w czasie swego pobytu w Bergen, odegrała dzięki swej córce znaczną rolę jako królewski doradca. Chrystian sprowadził obie te kobiety do Oslo, a następnie do Kopenhagi. Sigbrit od roku 1516 zajmowała się sprawami celnymi, a z czasem ogółem spraw finansowych całego królestwa. Chrystian zasięgał także jej rad we wszystkich ważniejszych sprawach dotyczących Danii, DH, op. cit., t. V, s. 242-249.

by się było tego spodziewać, do zmiany jego stosunku do Dyveke, która pozostała na jego dworze aż do nagłej śmierci w czerwcu 1517 roku. Chrystian podejrzewał, że ze śmiercią tą związany był zarządca zamku w Kopenhadze Torben Oxe. Skazano go i stracono mimo tego, że rada państwa oficjalnie uznała go niewinnym. Doprowadziło to do kolejnego kryzysu między królem a arystokracją, wchodzącą w skład duńskiej rady państwa. Wynikiem jego było to, że Chrystian otoczył się bardziej niż przedtem nie pochodzącymi ze szlachty radcami. Zwiększyły się także wpływy matki Dyveke, Sigbrit. Sama rada była coraz bardziej ignorowana przez króla, a Chrystian zaczął poważnie myśleć o absolutnej władzy w państwie¹³.

W realizacji tych planów przeszkodziła mu kolejna wojna ze Szwecją. Sytuacja w tym państwie skomplikowała się wraz z zaostrzeniem stosunków panujących między namiestnikiem Stenem Sture, a popierającym plany Chrystiana II arcybiskupem Gustawem Trolle. Latem 1517 roku flota duńska pod dowództwem Joachima Trolle, krewnego arcybiskupa, podплыnęła w pobliże Sztokholmu, jako że nowy król spodziewał się tam komplikacji¹⁴. Jego obawy okazały się uzasadnione, gdyż zanim dotarł do Szwecji ponownie wybuchło tam powstanie. Siły buntowników były tym razem lepiej zorganizowane, dzięki czemu udało się im pobić oddziały króla duńskiego w okolicach Vadla. Rada państwa w Sztokholmie w wyniku tej porażki Chrystiana II zdecydowała usunąć Gustawa Trolle z zajmowanego przez niego stanowiska arcybiskupa, oraz zająć jego zamki Stake i Malaren. W następnym roku Chrystian ponownie najechał Szwecję i dotarł pod sam Sztokholm. Musiał jednak zrezygnować z oblężenia ze względu na kolejną porażkę jego wojsk w okolicach Bränkyrka¹⁵.

We wrześniu 1519 roku papież wydał bullę przeciw Stenowi Sture i jego stronnikom. Jednocześnie obrzucono klątwą winnych wystąpienia przeciwko Gustawowi Trolle i nałożono interdykt na królestwo szwedzkie. Dzięki temu Chrystian II mógł działać jako egzekutor wyroków kościoła¹⁶. Walka rozgorzała ponownie dopiero w styczniu 1520 roku, kiedy to Chrystian po dłuższych przygotowaniach, wymagających wprowadzenia nowych podatków, ponownie wyruszył na Szwecję. Uderzenie poprowadzono tym razem przez Halland w kierunku na zachodnią prowincję Szwecji, Gotland. Tam oddziałom Chrystiana udało się pokonać siły buntowników pod Bogesund. Ciężko raniony w tej bitwie Sten Sture zmarł wkrótce potem 3 II 1520 roku. Chrystian II wyruszył już bez przeszkód na Sztokholm, gdzie broniła się jeszcze wdowa po Stenie Sture, Krystyna Gyldenstjerne. Udało się jej utrzymać miasto aż do

¹³ Ibidem, s. 225nn.

¹⁴ A. Kersten, *Historia Szwecji*, Warszawa–Wrocław–Kraków 1973, s. 128n.

¹⁵ NBL, op. cit., t. I, s. 550n.

¹⁶ A. Kersten, op. cit., s. 129.

7 września 1520 roku. Czując się już zwycięzcą Chrystian II zmusił Szwedów do wprowadzenia w ich państwie monarchii dziedzicznej i co za tym idzie absolutyzmu. Oświadczył bowiem, że jego prawa do korony szwedzkiej wynikają nie z elekcji, ale z dziedzictwa. Szwedzka rada państwa przyjęła jego żądania, a sam Chrystian został koronowany w Sztokholmie 4 listopada 1520 roku. Zgodnie z obyczajem nastąpiły potem trzydniowe uroczystości, które zgromadziły wielkie rzesze ludzi. Nikt, poza wąskim gronem doradców, nie spodziewał się jakie będzie ich zakończenie. Chcąc za jednym zamachem zlikwidować wszelką opozycję w tym państwie i wszystkich stronników Stena Sture Chrystian II zainicjował 8 listopada 1520 roku wydarzenia, które później nazwano „krwawą łaźnią”. Zaproszonych na dwór przedstawicielei wyższej szlachty i duchowieństwa oskarżono o zdradę i herezję, a sąd doraźny skazał ich na karę śmierci. Stracono wówczas 82 osoby, wśród których znajdowali się również ojciec i szwagier Gustawa Wazy, późniejszego przywódcy buntu i króla Szwecji¹⁷.

Tymczasem rządy Chrystiana II uległy pewnej stabilizacji. Latem 1521 roku wyruszył on w podróż do Niderlandów, gdzie spotkał się ze swym szwagrem cesarzem Karolem V. Na spotkaniu tym omawiano między innymi sprawę handlowej dominacji Hanzy i ograniczenie jej praw handlowych w Danii i Holszynie. Chrystian wykorzystał okazję tego pobytu do nawiązania stosunków z klasą mieszczańsko-kupiecką w Niderlandach, co przyniosło rezultaty 10 lat później w okresie jego wyprawy norweskiej. Również kultura niderlandzka wywarła duże wrażenie na królu duńskim. Poznał on tam między innymi Albrechta Dürera, Łukasza Cranacha, oraz samego Erazma z Rotterdamu. Poza wizytą w Niderlandach, Chrystian zajął się wewnętrznymi sprawami swojego królestwa¹⁸.

W 1521 roku ukazało się jego nowe prawo dotyczące wybrzeży duńskich. Miało ono chronić marynarzy z rozbitych okrętów przed grabieżą i zabójstwem, oraz zabezpieczać samą żeglugę i handel. Następnie zostało wydane nowe prawo kupieckie, które zakazywało między innymi prowadzenia handlu wszystkim spoza warstwy kupieckiej. Uderzało to szczególnie w wyższe duchowieństwo i szlachtę. Prawo to ustanawiało jednocześnie nowy porządek w zarządzaniu miastami, wprowadzało między innymi coroczne zebrania reprezentantów kupiectwa i mieszczaństwa w Kopenhadze i Viborgu. Obejmowało ono także szereg reform wspierających duński handel i komunikację. Dotyczyło to głównie wprowadzenia systemu jednakowych miar i wag dla całego królestwa, oraz służby pocztowej i kurierskiej. Poza tymi działaniami Chrystian II dążył do oderwania kościoła duńskiego od Rzymu i stworzenia

¹⁷ Szeroko pisze o tym L. Weibull, *Stockholms Bloodbad*, Sztokholm 1965, s. 120-184.

¹⁸ NBL, op. cit., t. I, s. 551.

kościół państwowy pod swoim bezpośrednim zwierzchnictwem. Pierwsze próby polegały oczywiście na ograniczeniu praw duchowieństwa do materialnych świadczeń ludności i praw do ziemi. Chrystian II na stanowiska biskupie wysuwał ludzi sobie znanych i oddanych, niejednokrotnie uprzednio pracowników kancelarii królewskiej. Nowych biskupów zmuszał, by głosili kazania, sami odprowadzali nabożeństwa kościelne, ograniczył też ich przepych określając na przykład ilość służby. By zapewnić sobie większe dochody zwrócił uwagę na sprawy gospodarki lennami i coraz częściej rozdawał je na rachunek, zapewniając sobie tym samym większe dochody, a zmniejszając zyski administratorów. Nie respektując wcześniejszych postanowień swojej konstytucji rozdawał lenna również mieszczanom. Wydał też prawo normujące stosunki w miastach i na wsi. Postanawiało ono, że wszelki handel produktami wiejskimi ma się odbywać w miastach, co zapewniało mieszczanom duńskim korzystną rolę pośredników handlowych. Chłopom zakazano wywozić na własną rękę zboże do Niemiec. Uporządkowano także sądownictwo wiejskie i wzięto chłopów pod opiekę państwa. Tak więc zakazano wydzierżawiania chłopom ziemi na krótsze okresy czasu, i pozwalano chłopu w wypadku, gdy pan traktował go niezgodnie z prawem, opuszczać rolę pańską. Zniesiono również zwyczaj sprzedawania chłopów rozpowszechniony w Zelandii, na Falster, Lolland i Mön¹⁹.

Sprawa wprowadzenia nowych praw w Danii nie służyła Chrystianowi II jedynie do rozwoju oświaty i handlu w państwie. Wszystko to miało głębsze podłoże, a było nim oczywiście wprowadzenie w państwie władzy absolutnej. Poprzez popieranie klas niższych Chrystian próbował wciągnąć je w grę mającą na celu zmniejszenie szlacheckiej i kościelnej dominacji w państwie. Pozwoliło by mu to na przejęcie całej władzy w państwie w swoje ręce. Również szlachta widziała, że Chrystian II dąży już otwarcie do wprowadzenia monarchii dziedzicznej i absolutyzmu w Danii. Wskazywał na to wyraźnie kierunek jego polityki wewnętrznej, jak i głębokie zainteresowanie reformacją luterąską. Jego plany związane z reformacją prowadziły w kierunku likwidacji duńskich i norweskich klasztorów, a także do sprowadzenia luterąskich nauczycieli z Niemiec do Kopenhagi. Zanim uległy one jednak rozwinięciu, inne sprawy stały się pilniejsze.

Powstanie w Szwecji wybuchło ze wzmożoną siłą, a spór z Hanzą przerodził się w otwartą wojnę. Również papież wystąpił przeciw królowi duńskiemu mając na uwadze wypadki związane z „krwawą łąnią” w Szwecji. By ułagodzić papieża Chrystian II poświęcił swego doradcę Didrika Slagheka, którego obarczono całą winą za zajście w Sztokholmie i spalono na Starym Targu w Kopenhadze 24 stycznia 1522 roku²⁰. W całym kraju nałożono nowe

¹⁹ DH, op. cit., t. V, s. 397.

²⁰ NBL, op. cit., t. I, s. 552n.

podatki i rozpoczęto zaciąg żołnierzy. Dania zaczęła się jednak buntować przeciw swemu władcy. Na zjazd rady państwa w Kopenhadze w końcu 1522 roku nie przybył żaden jutlandzki szlachcic. Zaniepokojony tym Chrystian II zwołał zjazd stanów do Aarhus na 25 stycznia 1523 roku. Tymczasem jednak jego przeciwnicy zebrali się w Viborgu 20 stycznia 1520 roku gdzie zdecydowali się wystąpić otwarcie przeciwko Chrystianowi II i wejść w porozumienie z jego zagorzałym wrogiem księciem Fryderykiem holsztyńskim. Tego samego dnia spisano akt oskarżenia wobec króla duńskiego i ogłoszono jego detronizację. Chrystian II próbował negocjować, jednak bez powodzenia. Wręcz przeciwnie, przyspieszyło to reakcję księcia Fryderyka. Zawarł on porozumienie z Lubeką i na czele armii wkroczył do Jutlandii. Chrystianowi II udało się uzyskać jedynie poparcie wśród chłopów na Zelandii i mieszczan w Kopenhadze i Malmö. Było to oczywiście zbyt mało, by móc stawić opór regularnym oddziałom Fryderyka holsztyńskiego. Gdy więc dodatkowo Chrystian II dowiedział się, że na zjeździe w Viborgu złożono hołd Fryderykowi nie pozostało mu nic innego, jak tylko udać się na dobrowolne wygnanie. 13 kwietnia 1523 roku opuścił on Kopenhagę wraz ze swoją rodziną, Sigbrit Willums i częścią swoich zwolenników. Flota 20 okrętów wyruszyła do Niderlandów, gdzie wylądowała w okolicy Veere 1 maja 1523 roku²¹.

Działania Chrystiana II na wygnaniu skupiły się wokół przygotowań do zbrojnego odzyskania jego królestwa. W tej sprawie wyruszył do Niemiec gdzie przebywał w sumie ponad rok (aż do lipca 1524 roku). Wykorzystując nadarzającą się sposobność spotkał się tam z Marcinem Lutrem i osobiście zapoznał z jego nauką. Głównego celu nie udało mu się jednak osiągnąć z bardzo prozaicznego powodu, mianowicie braku pieniędzy. Chrystian II potrzebował na zaciąg żołnierzy 150.000 guldenów, jednak cesarz zaangażowany w wojnę z Francją nie mógł spełnić prośby swojego szwagra. Król duński otrzymał jedynie obietnicę na wypłacenie 6.000 guldenów rocznie na utrzymanie swojego dworu (60 osób). Potrzebując znacznie większej sumy zwrócił się do regentki Niderlandów, ciotki cesarza, Małgorzaty austriackiej. Wykorzystał w tym celu swoją żonę Elżbietę, która mogła liczyć na większą łaskawość regentki, ponieważ sam Chrystian nie był mile widziany na jej dworze²². W międzyczasie królowa Elżbieta zachorowała i wkrótce zmarła podczas pobytu w klasztorze Zwijnaerde 14 stycznia 1526 roku. Aby zapewnić dzieciom Chrystiana II katolickie wychowanie po śmierci Elżbiety, regentka wzięła je na swój dwór²³. Niezadowolony z takiego obrotu sprawy Chrystian II wyruszył

²¹ M. M. Venge, *Christian 2s. fald*, Odense 1972, s. 79.

²² List Elżbiety do Chrystiana II z 5 września 1524 roku, Brussel, w: C. F. Allen, op. cit., nr 149, s. 294.

²³ Z jej pięciorga dzieci, dwoje zmarło zaraz po narodzinach, syn Johannes urodzony w 1518 roku zmarł w Augsburgu 11 lipca 1532 roku. Córka Dorota urodzona w 1520,

ponownie do Niemiec. Regentka wykorzystując nieobecność króla w Niderlandach nakazała uwięzić wielu ludzi z jego dworu w Lier pod zarzutem herezji²⁴. Chrystianowi po powrocie udało się doprowadzić do ich uwolnienia za wyjątkiem Wilhelma von Zwoll, który spłonął na stosie. Sam Chrystian zwrócił się także na powrót ku katolicyzmowi. Trudno tu mówić o jego własnych przekonaniach, gdyż decyzja ta miała podłoże czysto polityczne. Przeciwnicy Chrystiana, Gustaw Waza i Fryderyk I, byli zwolennikami reformacji, więc on postanowił, że łatwiej będzie mu z nimi walczyć, jeśli sam będzie występował w obronie katolicyzmu. 8 lutego 1530 roku Chrystian II podpisał w Lier decyzję, w której zakazywał wspierania nauki luterkańskiej i jej zwolenników. Tym posunięciem udało mu się osiągnąć to, że cesarz zgodził się udzielić mu poparcia w odzyskaniu tronu duńskiego²⁵. Krótko potem Chrystian II spotkał się osobiście z Karolem V i uzyskał od niego wsparcie finansowe w wysokości 24.000 guldenów. Pieniądze te jednak nie rozwiązały problemów finansowych Chrystiana II, tym bardziej, że bardzo długo nie chciano mu ich wypłacić²⁶. Dodatkowo stanowiły one tylko niewielką część sumy potrzebnej królowi na wyposażenie armii.

Prośba o pieniądze skierowana do regentki Niderlandów Małgorzaty, zaowocowała jedynie pensją miesięczną w wysokości 500 guldenów. Regentka bardziej była zainteresowana pokojem z Danią, ze względu na sprawy handlu, niż finansowaniem szaleńczego przedsięwzięcia wygnanego króla.

Dodatkową pomoc finansową na zaciąg armii udało się Chrystianowi II uzyskać dzięki siostrze Elżbiecie, żonie elektora Joachima brandenburskiego. Była to suma niebagatelna, mianowicie 40.000 guldenów, o które zresztą elektor bardzo często się upominał²⁷. Również Albrecht meklemburski ze swej strony zaoferował pomoc w postaci okrętów wojennych i dział. Na wszystkie te pożyczki Chrystian II wystawiał weksle, które miały być spłacone po odzyskaniu przez niego królestwa²⁸.

w 1535 roku poślubiła palatyna Fryderyka, który wykorzystując ten związek upominał się o koronę duńską w czasie wojny hrabskiej po śmierci Fryderyka I. Najmłodsza córka Krystyna, urodzona w 1523 roku poślubiła najpierw Franciszka Sforza z Mailand, potem zaś w 1541 księcia Lotaryngii Franciszka, NBL, op. cit., t. I, s. 553nn.

²⁴ Listy Godskalka Eriksena do Chrystiana II z 7 i 8 lipca 1528 roku, Antwerpia i Mecheln, w: C. F. Allen, op. cit., nr 249 i 250, s. 537–542.

²⁵ NBL, op. cit., t. I, s. 553nn.

²⁶ List Chrystiana II do Corn. Sceppera z 20 lipca 1530 roku, Lier, w: C. F. Allen, op. cit., nr 288, s. 602 - 605.

²⁷ Listy Joachima brandenburskiego do jego małżonki Elżbiety z 29 kwietnia i 1 maja 1524 roku, Rothenau, w: Ibidem, nr 117 i 119, s. 223 i 227.

²⁸ H. Koht, *Olav Engelbrektsson og Sjølvstende Tapet i 1537*, Oslo 1951, s. 69n.

W swoich poszukiwaniach Chrystian II zwrócił się również do Anglii i Szkocji. Rozmowy z królem angielskim prowadzone były już od stycznia 1524 roku. Chrystiana II reprezentował jego kanclerz Klaus Pedersen, Henryka VIII John Baker²⁹. Z czasem okazało się, że dwór angielski nie jest szczególnie zainteresowany finansowaniem planów duńskiego króla³⁰. Wprawdzie 3 czerwca 1524 roku Henryk VIII w swoim liście obiecał, że nie zawiedzie Chrystiana II, to zaznaczał jednak dalej, że nie jest w stanie udzielić mu pożyczki³¹. Rozmowy z dworem angielskim trwały do końca 1524 roku, przy czym okazały się zupełnie bezowocne. Nie pomogła nawet obietnica oddania w zastaw Henrykowi VIII Islandii i wyspy Farøe³².

Dużo lepiej przebiegały rozmowy z dworem szkockim. Od 1 grudnia 1524 roku w imieniu Chrystiana II prowadził je dr Alexander Kyngorne³³. Doprowadziły one w rezultacie do osobistej deklaracji Jakuba V, który zgadzał się udzielić wsparcia wygnanemu królowi. Dotyczyła ona schronienia, które Chrystian II mógłby znaleźć w Szkocji, a co ważniejsze werbunku szkockich żołnierzy³⁴. Wynikiem tego było pozyskanie 5 okrętów i 600 ludzi pod dowództwem szkockiego szlachcica Roberta Bertona³⁵.

Pierwsze bezpośrednie działania Chrystiana II dotyczyły przygotowania „podłoża” dla przyszłej inwazji. Z czasem udało mu się uzyskać szczególnie silne poparcie wśród duchowieństwa norweskiego. Pierwszy kontakt między Olavem Engelbrektssonem, arcybiskupem Trondhjem, i Chrystianem II miał miejsce krótko po wygnaniu króla z Danii, w Mecheln, w Niderlandach. Tam też arcybiskup złożył królowi przysięgę wierności, oraz zapewnił, że bę-

²⁹ List Chrystiana II do Klause Pedersena z 11 stycznia 1524 roku, Berlin; list Klause Pedersena do Chrystiana II z 3 kwietnia 1524 roku, Mecheln, w: *Ibidem*, nr 75, 104, s. 137, 195n.

³⁰ List Klause Pedersena do Chrystiana II z 27 kwietnia 1524 roku, Antwerpia, w: *Ibidem*, nr 115, s. 217–221.

³¹ List Henryka VIII do Chrystiana II z 3 czerwca 1524, Greenwich, w: *Ibidem*, nr 125, s. 239–241.

³² List Chrystiana II do Klause Pedersena z 1 sierpnia 1524 roku, Mecheln; list Klause Pedersena do Chrystiana II z 7 sierpnia 1524 roku, Hamptoncourt; list kardynała Tomasza Wolseya do Chrystiana II z 28 sierpnia 1524 roku, Londyn; list Klause Pedersena do Chrystiana II z 29 sierpnia 1524 roku, w: *Ibidem*, nr 139, 142, 146, 148, s. 266nn, 274nn, 289n, 292nn.

³³ List Chrystian II do Alexandra Kyngorne z 1 grudnia 1524 roku, Mecheln; list Alexandra Kyngorne do Chrystiana II z 3 czerwca 1525 roku, Leith, w: *Ibidem*, nr 156, 176, s. 304n, 349n.

³⁴ List Jakuba V do Chrystiana II z 31 maja 1525 roku, Edynburg, w: *Ibidem*, nr 174, s. 346nn.

³⁵ List Roberta Bertona do Chrystiana II z 2 czerwca 1525, Edynburg, w: *Ibidem*, nr 175, s. 348n.

dzie popierał jego sprawę w Norwegii. Sprzyjając potajemnie Chrystianowi II, oficjalnie przedstawiał się jako wierny sługa Fryderyka I. W 1529 roku Olav Engelbrektsson, wraz z popierającym go biskupem Mogensem z Hamar, pokrzyżowali plany przebywającego w Norwegii księcia Chrystiana, syna Fryderyka I, żądającego potwierdzenia praw dziedzicznych do tronu norweskiego. Chrystian II działania te potraktował jako manifestację otwartego poparcia dla swojej sprawy. Z drugiej strony działania arcybiskupa doprowadziły do tego, że Fryderyk I sukcesywnie tracił do niego zaufanie. Zwłaszcza, gdy działając przez swego zaufanego człowieka, komendanta twierdzy Bergenhus, Eske Bille nie udało mu się dojść do porozumienia z arcybiskupem, jak również nie udało się ściągnąć go na duńsko-norweski zjazd w Kopenhadze 24 czerwca 1531 roku.

Podczas gdy latem 1531 roku członkowie norweskiej rady państwa: biskupi z Bergen i Stavanger, Eske Bille, Wincenty Lunge i Niels Lykke byli na zjeździe w Kopenhadze, biskup Mogens przyjął u siebie wypędzonego przez Gustawa Wazę arcybiskupa Uppsali Gustawa Trolle. Przybył on do Norwegii z listem (datowanym 29 V 1531 roku) do biskupów i prałatów „W Naszym królestwie norweskim”. Chrystian II stwierdzał w nim, że posiada pełne prawo, by zostać wybrany królem Norwegii. W czasie tej wizyty Gustaw Trolle zdradził biskupowi Mogensowi, u którego zatrzymał się w lipcu, że król ma pod swoją komendą 4000 ludzi i po przybyciu do Norwegii zaatakuje najpierw Akerhus³⁶. Biskup Mogens wystawił 20 lipca 1531 roku pisemną deklarację, że obiecuje on królowi Chrystianowi pomoc swoją i wsparcie arcybiskupa Olafa z Trondhjem, zarówno pieniężną jak i militarną³⁷. Po powrocie innych radców norweskich z Danii, biskup Mogens i arcybiskup próbowali przeciągnąć ich na stronę Chrystiana II. Dążąc do zjednoczenia kościoła norweskiego przeciwko heretyckiemu Fryderykowi I, przedstawiali Chrystiana II jako założyciela nowej norweskiej, katolickiej dynastii, oraz jako obrońcę kościoła. Z Hamar Gustaw Trolle wyruszył do Trondhjem, gdzie osobiście spotkał się z arcybiskupem Olavem w początkach sierpnia 1531 roku. Z czasem dołączył do nich zaufany człowiek Chrystiana II, Jorgen Hansen, który potajemnie przebywał w tym czasie w Norwegii. Próba skłonienia komendanta Bergenhus, Eske Bille, do przejścia na stronę Chrystiana II zupełnie się nie powiodła, podobnie jak i próba zastraszenia komendanta innej twierdzy Akerhus, Mogensa Gyldenstjerne³⁸. Mimo więc rozmów i działań arcybiskupowi nie udało się stworzyć silnej i jednolitej partii popierającej wygnanego króla.

³⁶ H. Koht, op. cit., s. 74n.

³⁷ C. Paludan-Müller, *De Første Kongen Af den oldenborgske Slaegt*, Kopenhaga 1874, s. 548.

³⁸ 7 września arcybiskup Olav napisał list do Eske Bille, komendanta twierdzy Bergen, w którym zawiadamiał go o wizycie Gustawa Trolle oraz o liście Chrystiana II, w

Mogens Gyldenstjerne oraz Eske Bille zawiadomili Fryderyka I o wizycie Gustawa Trolle i planach Chrystiana II, prosząc jednocześnie o posiłki. 10 października Fryderyk I odpowiedział im, że ich obawy są przedwczesne, gdyż zaczął się już czas sztormów, a Chrystian II ma w rzeczywistości jedynie 4–5000 ludzi. Z powodu jednak, że wciąż nie wiadomo gdzie uderzy Chrystian II, na Danię, Holsztyn, czy Norwegię, nie może wysłać wsparcia już w tej chwili. Gdyby jednak atak miał miejsce na Norwegię, natychmiast zostaną wysłane tam posiłki³⁹. Z czasem okazało się jednak, że niedocenianie Chrystiana II było wielkim błędem.

Wydawać by się mogło, że wyprawa, do której przygotowania trwały 7 lat nie może zakończyć się niepowodzeniem. Plany Chrystiana II były dokładnie przemyślane począwszy od zaskoczenia Duńczyków późnym wypłynięciem z portów, atakiem na Norwegię, a następnie uderzeniem przez Viken, Halland i Skonię na Zelandię. Same plany miały duże szanse powodzenia, przy założeniu, że zaskoczenie Duńczyków zostanie wykorzystane. Od początku jednak zaczęły się poważne trudności z jego realizacją.

16 X 1531 roku rozpoczął się wymarsz oddziałów Chrystiana II do północnej Holandii, gdzie czekało na niego 26 okrętów, które miały przeprowadzić jego żołnierzy przez morze. 26 X w porcie w Medemblik zakończono załadunek ludzi i sprzętu na statki i tego samego dnia podniesiono kotwice. Wciąż jednak nie było wiadomo co będzie celem Sund, czy też Norwegia. Wypłynięcie o tej porze roku musiało wiązać się z możliwością natrafienia na ciężkie sztormy, ale mogło to zaskoczyć wroga. Król był bardzo rozważny, przeciwnik w tym czasie nie liczył się z atakiem. Wkrótce po wypłynięciu miał miejsce pierwszy akt dramatu. Flota przybyła do cieśniny Skagerrak gdzie trafiła na wielki sztorm, który doprowadził do jej rozproszenia i zatopił kilka z okrętów. Wraz z nimi Chrystian II stracił ponad 1000 ludzi i dużą część sprzętu wojennego, w tym artylerię. Statki, które uciekły przed sztormem szukały schronienia u wybrzeży Viken⁴⁰. Podczas gdy część floty razem z dowódcami połączyła się, sam Chrystian II udał się na północ. 5 listopada Chrystian II wylądował w okolicach Grimsted. Tutaj też następnego dnia wydana została proklamacja do mieszkańców Norwegii, w której głoszono, że Chrystian II przybył

którym obiecywał on przybyć do Norwegii ze swymi ludźmi, aby obalić władzę Fryderyka I. Gdy komendant twierdzy Akerhus Mogen Gyldenstjerne usłyszał o pobycie Gustawa Trolle u biskupa Hamar, napisał do niego żądając wyjaśnień. Mogens odpisał mu między innymi, że armia Chrystiana II, którą prowadzi on przeciwko Danii i Szwecji wynosi ponad 15 000 ludzi, H. Koht, op. cit., s. 75.

³⁹ Ibidem, s. 77n.

⁴⁰ List Holgera Ulfstanda do Anny Rud z 14 listopada 1531 roku, Felberg, w: DN, t. 16/2, op. cit., nr 545, s. 669n; H. Koht, op. cit., s. 78.

by uwolnić państwo od tyranii, która została im narzucona pod jego nieobecność. Ostatecznie 8 XI osłabiony przez nowy sztorm dotarł do portu w Oslo⁴¹.

Pierwszym ruchem Chrystiana II było napisanie 11 listopada listu do komendanta twierdzy Akerhus leżącej w pobliżu Oslo, Mogensa Gyldenstjerne, z prośbą o jej poddanie. W wypadku, gdyby komendant stawiał opór, król zagroził bezpośrednim atakiem. Nie przygotowany do obrony Mogens Gyldenstjerne posiadał pod swoim dowództwem około 20 ludzi. Inni jego podkomendni zostali w tym czasie rozpuszczeni, gdyż przybycie Chrystiana II było całkowitym zaskoczeniem. W swoim liście do Danii pisał on, że wszyscy ludzie w kraju zarówno księża, mieszczenie i chłopci zdradzili go. Te pełne goryczy słowa miały jeszcze inne podłoże. Mogens od początku przybycia do Norwegii Chrystiana II liczył na pomoc Michela Blecka z Bratsbergu. Ten jednak po krótkiej walce, gdy okręt Chrystiana II z 200–300 ludźmi na pokładzie zawinął do fiordu Langesund, poddał mu się, zwłaszcza gdy mieszczenie i chłopci spłodrowali jego dwór. Jedyne wsparcie w pierwszym okresie oblężenia Mogens uzyskał od Johana Rantzaua z Krogen, który przysłał mu 20 ludzi. Ich statek utknął w lodach, u wybrzeży Norwegii, jednak im samym udało się dotrzeć do zamku⁴². Trudno jest wytłumaczyć dlaczego ponad 4000 ludzi nie zaatakowało tak słabo bronionej twierdzy, możliwe, że Chrystian II liczył na to, że podda się ona dobrowolnie, możliwe również, że obawiał się dużych strat jakie poniosłyby jego oddziały bez wsparcia artylerii, która zatonała w czasie przeprawy z Niderlandów. Można jednak śmiało stwierdzić, że czas, który armia inwazyjna spędziła pod Akerhus, zaważył w znacznym stopniu na dalszych losach wyprawy.

Zawieszenie broni podpisano 26 listopada, tego też dnia w Oslo zebrał się zjazd, w którym wzięli udział biskup Mogens z Hamar, kanclerz Mattis Hverv, dawny biskup Oslo Anders Mus, opat z Hovudoya Hans Anderssen, radca Gute Galle, oraz dwóch dowódców wojskowych Kjetil Tordsson i Daniel Grot. Rozmowy otworzył Paul Kempe, którego Chrystian II ustanowił nowym kanclerzem. Rozmowy dotyczyły hołdu jaki Norwedzy mieli złożyć przybyłemu królowi. Zakończono je 29 XI spotkaniem, na którym przedstawiciele norwescy podpisali list hołdowy wobec Chrystiana II⁴³.

Podobną deklarację tego samego dnia złożył na ręce Gustawa Trolle arcybiskup Olav Engelbrektsson. Chrystian II uzyskał w tym momencie oficjalne poparcie dużej grupy przedstawicieli Norwegii, jak również posiadał pod swoją komendą największą armię jaką zebrano w tym kraju w przeciagu

⁴¹ Raport Truida Ulfstanada i Axela Ugerupa do Fryderyka I z 20 lutego 1532 roku, Nylösen, w: DHT, 3/1934-1936, s. 53–58.

⁴² C. Paludan-Müller, *De Første kongen*, op. cit., s. 548n.

⁴³ H. Koht, op. cit., s. 80.

ostatnich 200 lat. O dalszych działaniach militarnych Chrystiana II można dowiedzieć się z raportu Truida Ulfstada i Axela Ugerupa, dwóch dowódców oddziałów duńskich w Norwegii, którzy szczegółowo opisywali te wydarzenia dla Fryderyka I⁴⁴.

Po zjeździe w Oslo król zdecydował się w końcu na bezpośrednie działania wojenne. 13 XII silny oddział przeprowadził szybki i zakończony powodzeniem atak, dzięki któremu zajęto twierdzę Karlsborg. Sam Chrystian II wyruszył w początku stycznia na południe, pozostawiając przy Akerhus jedynie posterunek obserwacyjny. Jego plan przewidywał najpierw rozdzielenie sił zbrojnych, przemarsz przez Vestergötland, a następnie połączenie ich w Viken oraz uderzenie poprzez Halland i Skonię w kierunku Zelandii. W planie tym wielką rolę odegrać mieli chłopci, na których wsparcie liczył Chrystian II. Wciąż jednak brak odpowiedzi dlaczego z realizacją tych planów czekał on aż tak długo. Musiał zdawać sobie sprawę, że zwłoka ta doprowadzić może do silnego oporu jaki napotkał w drodze. Można tylko przypuszczać, że Chrystian II liczył, że zima w równym stopniu przeszkodzi wrogom w organizacji obrony, jak jego oddziałom w poruszaniu się. Możliwe również, że zadufany we własne siły król nie obawiał się starć z niewielkimi jak przypuszczał siłami obrońców. Potwierdzeniem tej hipotezy może być fakt, że jednym z dowódców Chrystiana II był Ture Jensen, szwedzki magnat, który znalazł schronienie u wygnanego króla, po tym jak w 1529 roku miał zatarg z Gustawem Wazą. Człowiek ten był radcą w Szwecji i długi czas przebywał w Vestergötland, mógł się więc orientować jakie siły wojskowe tam stacjonują. Dodatkowo przemawia za tym wszystkim fakt, że to właśnie Ture Jensen dowodził oddziałami Chrystiana II, które szły przez Vestegötland⁴⁵.

W styczniu po przemarszu przez Vestergötland siły główne zgromadziły się pod Kungelf, leżącym w pobliżu twierdzy Båhus⁴⁶. Biorąc pod uwagę strategiczne znaczenie tego miejsca, Chrystian II zdecydował, że stanie się ono jego pierwszym celem. Król dysponował około 4500 ludzi, tutaj jednak podobnie jak pod Akerhus Chrystian II nie zdecydował się na bezpośredni atak. Tym bardziej, że dowódca Båhus Claus Bille odrzucił ultimatum, które przesłał mu dowódca knechtów królewskich, Kort Penning. Zrozumiałe jest, że Chrystian II nie chciał zostawiać za swoimi plecami nie zdobytej twierdzy, razi jednak pewna niekonsekwencja, dlaczego bowiem pozostawił Akerhus.

⁴⁴ Raport Truida Ulfstada, op. cit., s. 53–58.

⁴⁵ List Nilsa Klaussona do Eske Bille z 14 lutego 1532 roku, Stavanger, w: DN, op. cit., t. 16/2, nr551, s. 680n.

⁴⁶ List Nilsa Klaussona do Eske Bille z 14 lutego 1532 roku, Stavanger, w: Ibidem, nr 551, s. 680n.

W negocjacje z Klaudem Bille próbował włączyć się również Gustaw Trolle, który osobiście znał komendanta twierdzy. Jego list jednak pozostał bez odpowiedzi. W takiej sytuacji Gustaw udał się osobiście do Kungelf, gdzie zamierzał spotkać się z komendantem Båhus. Do spotkania tego również nie doszło. Wydawać się może, że Klaus Bille nie obawiał się stacjonujących pod Båhus wojsk Chrystiana II. Faktem jest, że pod Båhus zmierzały już posiłki zebrane w Skonii, Halland, oraz wsparcie ze Szwecji.

Problem polegał jednak nie tylko na silnym oporze Klausa Bille, ale również na tym, że lancknechci Chrystiana II wcale nie spieszyli się do ataku. Trudno się dziwić takiej sytuacji, biorąc pod uwagę fakt, że król nie płacił im już od 4 miesięcy. Gdy również sam Chrystian II przybył do Kungelf, by zaplanować nad sytuacją, dotarła tam wiadomość o dużej armii szwedzko-duńskiej zmierzającej na odsiecz Båhus. Napisał on wtedy do arcybiskupa Olava, że „odeprzemy ich znowu, choć wdzięczny będę jeśli w ogóle nie nadejdą”. 11 II 1532 roku doszło do walki w okolicach Nylösen⁴⁷. Król pisał potem do Hansa Rev „Dzięki Bożej pomocy zmusiliśmy ich do ucieczki, a nasi ludzie zadali im duże straty tak, że uciekli w hańbie, szybko więc tu nie wrócą”⁴⁸. Bitwa została wygrana, jednak straty Chrystiana II były na tyle duże, że musiał on zrezygnować z jakichkolwiek form ataku na Båhus. Dlatego też, żeby uzyskać lepsze zaopatrzenie dla swoich oddziałów, oraz ochronić je przed ciągłymi, nocnymi atakami Duńczyków król postanowił przenieść swój obóz do Skepplanda, 20 km na północny wschód od Kungelv. Próba ta nie powiodła się z powodu silnego oporu jaki Chrystian II napotkał w drodze. Nie powiodła się również próba powrotu do Kungelf, które pod nieobecność króla zostało spalone przez mieszczan. Chrystianowi II nie pozostało nic innego jak rozbić obóz przed samą twierdzą w otwartym polu, jednak knechci, rozgoryczeni z powodu złego zaopatrzenia i zapłaty sprzeciwili się mieszkaniu w otwartym obozie w czasie surowej zimy. Ostatecznie więc król zdecydował się na odwrót. Celem było Uddevalla, 60 kilometrów na północ od Kungelf, jednak gdy 17 lutego oddziały były już o milę od miasta, wróg powiadomiony przez obserwatorów o celu marszu wydał duńsko szwedzkiej eskadrze rozkaz spalenia miasta. Chrystian II obawiając się, że wokół tego miasta mogą stacjonować większe siły wroga zawrócił do Svanesundet, małego fiordu pomiędzy Fastlandet i wyspą Orust. Tam doszło do kolejnych starć z oddziałami duńsko-szwedzkimi⁴⁹. Chrystian II w przeciągu dwóch tygodni marszów poniósł dość znaczne straty. Prawie całkowicie rozbitu uległy dwie największe chorągwie lancknechtów. Wróg szacował w tym czasie siły króla na około 2000 ludzi. W takiej sytuacji

⁴⁷ Nylösen – 4 kilometry na północ od Göteborga.

⁴⁸ H. Koht, op. cit., s. 85.

⁴⁹ Raport Truida Ulfstana, op. cit., § 123, s. 53n.

Chrystian II zdecydował się na zajęcie pozycji na wyspie Orust. Liczył prawdopodobnie na to, że miejsce to ze względu na swoją obronność pozwoli mu dać wypocząć jego kurczącym się powoli oddziałom. Mimo tak dobrego położenia w ciągu kolejnych paru dni straty Chrystiana II wzrosły o kolejnych 200 ludzi. Stało się tak za sprawą duńskiego dowódcy Birgera Nilssona, który wraz z oddziałami szwedzkimi nękał króla nieustającymi atakami, które trwały do 19 lutego. Potem z powodu słabnącego zaopatrzenia oddziały Nilssona powróciły do Nylösen⁵⁰. Powodzenie działań Birgera Nilssona w dużej części uzależnione było od beczynności oraz braku konkretnych rozkazów ze strony Chrystiana II. Król coraz bardziej tracił orientację, a wszystkie okoliczności zmusiły go w końcu do odwrotu.

21 lutego 1532 roku oddziały Chrystiana II wymaszerowały w kierunku Oslo. Dodatkowym powodem tej decyzji był list od Hansa Rev z 21 stycznia, w którym biskup pisał o wzrastającym niebezpieczeństwie w okolicach Akerhus. Błędy z początku wyprawy w końcu dały znać o sobie. Pozostawiona wcześniej twierdza otrzymała posiłki w postaci 40 lancknechtów, których przysłano z Danii. Dzięki temu Mogens Gyldenstjerne zebrał wystarczające siły, by móc zerwać rozejm. Jeszcze tej samej nocy jego ludzie ograbili i spalili pobliski klasztor Hovudöya. Jego opat Hans Andersson skarżył się w liście arcybiskupowi Engelbrektssonowi, że nie został tam kamień na kamieniu, a on sam został uwięziony w Akerhus. Za jego uwolnienie Mogens Gyldenstjerne zażądał od mieszczan Oslo okupu w wysokości 1000 marek. Wkrótce po tych wydarzeniach dotarły pod Akerhus pierwsze oddziały Chrystiana II. Dowodził nimi Hans Mikkelsen mając pod swoją komendą 400–500 ludzi. Nie udało mu się jednak rozbić sił Mogensa Gyldenstjerna, mimo znacznych strat po obu stronach. Pisząc o tych wypadkach do króla Hans Rev prosił o przysłanie jeszcze przynajmniej 200 knechtów. Tymczasem królowi brakowało już pieniędzy, tak że nie pomogło mu nawet finansowe wsparcie ze strony arcybiskupa Engelbrektssona. Sytuację ratowały jeszcze posiłki, które Chrystian II otrzymał z dworów Vestlandii, które przybyły pod dowództwem Jorena Skrivera⁵¹.

Działania wojenne po obu stronach zaczęły przebiegać opieszale, z powodu trudności w zaopatrzeniu. Wśród oddziałów po obu stronach zaczął panować głód. Część oddziałów szwedzkich 20 lutego opuściła Nylösen. Król Chrystian nie był w lepszym położeniu – zapasy, które znajdowały się na pokładach statków w Marstrand, powoli zaczynały się kończyć. 6 lutego przybył tam prawdopodobnie z Holandii statek z 200 knechtami i zaopatrzeniem na

⁵⁰ Ibidem, § 5 i 6, s. 55.

⁵¹ G. Wentz, *Christian II's Vintertog i Vigen 1532*, DHT, 3/1934–1936, s. 50; H. Koht, op. cit., s. 85n.

pokładzie. Odsiecz nie zakończyła się pomyślnie, gdyż statek zatonął przy wejściu do portu⁵².

Podczas gdy siły króla Chrystiana prawie całkowicie składały się z piechoty wróg miał głównie kawalerię, posiadającą dużą swobodę ruchu, ale nie będącą w stanie przedsięwziąć szarży na buntowników, którzy w tej górzystej okolicy mogli zajmować dogodne pozycje i to czyniło i praktycznie niepokonanymi. Duńczycy twierdzili, że pozycje króla Chrystiana II na wyspie Orust były tak silnie bronione, że nawet 10.000 ludzi nie byłoby w stanie ich zdobyć⁵³.

Wyprawa zbrojna Chrystiana II nie była dla Fryderyka totalnym zaskoczeniem. Podczas swoich rządów Fryderyk I pilnie obserwował wszelkie ruchy wygnanego króla, poprzez swoich obserwatorów, którzy go o nich informowali. Nie mogło więc umknąć jego uwadze, że Chrystian latem 1531 roku dysponował armią knechtów. Fryderyk jednak oczekiwał ataku na Holsztyn, dlatego zaniechał podróży na zwołany zjazd szlachty w Kopenhadze i szybko ruszył do Gottorp. We wrześniu było jasne, że Chrystian ruszył do Holandii więc napaść będzie miała miejsce drogą morską⁵⁴. Fryderyk poprosił o pomoc Lubekę, wykorzystując fakt, że miasto to znajdowało się w stanie wojny z Niderlandami. Zdania rady miasta były jednak podzielone, ale przywódcy partii ludowej w Lubece uważali mimo to, że powinno się wykorzystać tę okazję, by przeciągnąć Danię całkowicie na swoją stronę i uzyskać przez to wykluczenie Holendrów z Bałtyku.

1 września, jeszcze przed wyprawą Chrystiana II, przybył do Lubeki Henryk Rantzau, wysłannik Fryderyka I, by prosić ją o wsparcie w okrętach i żołnierzach. Na spotkaniu w początkach października w Neumünster wysłannicy Lubeki zawiadomili Fryderyka, że 4 okręty wyruszyły już do Oresundu, a 2 inne wkrótce podążą za nimi. Okręty te pod dowództwem Hansa Rulle i Joachima Sandaw wpłynęły w Oresund 26 XI 1531 roku. Dowódcy ci mieli spotkać się z duńską radą państwa i obiecać jej dalsze wsparcie w zamian za obietnicę późniejszej pomocy dla Lubeki w jej walce z Niderlandami. Po dotarciu do Kopenhagi Rulle i Sandaw spotkali się z członkami rady duńskiej. Fryderyk zmuszony był zgodzić się na te warunki i odpowiedział, że po ustaleniu czasu i miejsca spotka się z przedstawicielami Lubeki, by uzgodnić ostateczne kwestie porozumienia. Minęło jednak sporo czasu zanim to nastąpiło, gdyż król wciąż odwlekał swoją decyzję. Związane to było między innymi z tym, że jeszcze wcześniej zanim nawiązał kontakty z Lubeką zaprosił Niderlandczyków na zjazd, który miał się odbyć w Hamburgu w lutym 1532 roku. Decydując się w końcu na układ z Lubeką Fryderyk przełożył termin tego

⁵² Raport Truida Ulfstanda, op. cit., § 7 i 13, s. 55n.

⁵³ Ibidem, § 11, s. 56.

zjazdu na później, by móc postawić Niderlandczyków przed faktem dokonanym. Dodatkowo odwołanie decyzji w sprawie porozumienia ze strony Fryderyka I spowodowane było jego przeświadczeniem, że zamki w Norwegii oraz walczące tam oddziały szwedzkie będą w stanie opierać się do momentu przybycia pomocy wiosną 1532 roku. 7 kwietnia 1532 roku zostało zawarte wstępne porozumienie między Danią i Lubeką, które w znacznym stopniu ograniczyło handel Niderlandów, ze względu na zmniejszenie liczby okrętów mogących przepływać przez Sund i Bełt⁵⁵. Ostatecznie traktat podpisano 2 maja 1532 roku w dniu, kiedy flota złożona z 25 okrętów wyruszyła z Kopenhagi, by zakończyć norweską wyprawę Chrystiana II.

Główne uderzenie sił duńskich poprzedzały działania pierwszej floty, która wyruszyła do Norwegii jeszcze w lutym 1532 roku pod dowództwem Pedera Skrama, Tile Giselera i Fryderyka Bruna⁵⁶. Zaopatrzyła ona Mogensa Gyldenstjerne w posiłki, oraz zdobyła 5 okrętów Chrystiana II stojących w lodach w okolicach Tönsbergu. W połowie kwietnia flota ta bezpiecznie powróciła do Kopenhagi. W tym czasie w Danii zbierały się główne siły Fryderyka I. 2 maja z Kopenhagi wypłynęła połączona duńsko-hanzeatycka flota składająca się z 11 duńskich okrętów królewskich z 9 chorągwiami knechtów (4500 ludzi); 8 lubeckich statków z 1000 ludzi, 3 rostockich i 3 stralsundzkich z 1200 ludzi⁵⁷. Cała ta siła składała się z 25 statków, 6000–7000 knechtów, brakowało tam jednak jazdy. Dowództwo powierzył Fryderyk I czterem komisarzom królewskim: Knutowi Gyldenstjerne, Nielsowi Lykke, Reinhardowi von Heidersdorff, oraz Mogensowi Gyldenstjerne, który po uwolnieniu z oblężenia w Akerhus, miał brać udział w rozmowach z Chrystianem II. Knut Gyldenstjerne został mianowany głównym komisarzem ze względu na to, że jako brat Mogensa dużo gorliwiej będzie niósł mu pomoc. Królewskie instrukcje brzmiały następująco; zająć Norwegię bądź drogą negocjacji bądź też siłą. Sekretarz królewski Jesper Brokmand zaopatrzony został w pieczęć królewską, żeby potwierdzać listy wydawane w imieniu króla. Pełnomocnictwa komisji były w ten sposób kompletne⁵⁸.

⁵⁴ List Tyge Krabbe, Alberta Ravensberga i Axela Brade do Anny Rud z 13 października 1531 roku, Helsingborg; list Olufa Rosenkrantza do Anny Rud z 15 października 1531 roku, Kopenhaga; list Knuta Rud do Anny Rud z 31 października 1531 roku, Kopenhaga, w: DN, t. 16/2, op. cit., nr 541, 542, 543, s. 664–667.

⁵⁵ C. Paludan-Muller, *Grevens Feide*, t. I, Kopenhaga 1853, s. 51–60.

⁵⁶ List Eske Bille do biskupa Olafa z Bergen i Wincentego Lunge z 8 lutego 1532 roku, Bergenhus, w: DN, t. 16/2, op. cit., nr 549, s. 675n.

⁵⁷ C. Paludan-Muller, *Grevens*, op. cit., t. I, s. 61n.

⁵⁸ Królewskie pełnomocnictwa dla Knuta Gyldenstjerne, Mogensa Gyldenstjerne, Nielsa Lykke i Reinholda von Heidersdorff z dnia 28 kwietnia 1532 roku, w: Norges Rigs Registranter, op. cit., t. I, s. 33–35; C. Paludan-Muller, *Grevens*, op. cit., t. II, s. 24.

Jednocześnie z wypłynięciem floty duńsko-hanzeatyckiej, do króla szwedzkiego wysłany został z poselstwem Klaus Bille. Najazd Chrystiana II na Norwegię zagrażał również Gustawowi Wazie; Viken, gdzie działały oddziały wygnanego króla należało w tym czasie jeszcze do Szwecji. Klaus Bille zwrócił się do króla szwedzkiego z prośbą o wysłanie 200 konnych i 600 knechtów do wzmocnienia lądującej pod Akerhus armii duńskiej, oraz zażądał korzystając z okazji zwrotu prowincji Viken królestwu norweskiemu. Viken było jedną z prowincji duńskich zajętych w czasie wcześniejszych konfliktów duńsko-szwedzkich. Sprawę tą rozstrzygnięto w zasadzie rok wcześniej na spotkaniu w Barbergu, gdzie ustalono, że prowincja ta pozostanie pod zarządem Szwecji do roku 1532. Gustaw Waza obawiając się armii Chrystiana II, jak i lądującej pod Akerhus armii duńskiej, bez większych zastrzeżeń zgodził się oddać ostatecznie Viken, co potwierdził w otwartym liście z 20 V 1532 roku⁵⁹, oraz zgodził się udzielić Fryderykowi wsparcia w jego walce z wygnanym królem.

7 maja flota Fryderyka I dotarła do Oslo. W tym czasie Chrystian II obawiając się bezpośredniej konfrontacji przeniósł się ze swoimi oddziałami do Oslo. Manewr ten w znacznym stopniu utrudnił lądującym oddziałom możliwość ataku. Pomimo takiej niedogodności oddziałom duńskim udało się podpalić Soboderne, gdzie mieściły się składy zaopatrzeniowe armii Chrystiana II⁶⁰.

W rzeczywistości lądowanie armii duńskiej pod Oslo oznaczało koniec wyprawy norweskiej Chrystiana II. Mimo obietnic cesarza Karola V, do Norwegii nie przybyły żadne posiłki⁶¹. Król zaczął zdawać sobie sprawę, że skazany jest na własne siły, a jakakolwiek pomoc, na którą może jeszcze liczyć związana jest z arcybiskupem Engelbrektssonem i biskupem Mogensem z Hamar. Wierząc w to Chrystian II starał się zwlekać jak najdłużej z podjęciem rozmów z komisarzami Fryderyka I. Do pierwszego spotkania doszło 13 maja. Przy początkowym braku porozumienia komisarze królewscy zaproponowali, by Chrystian II osobiście udał się do Danii na rozmowy ze swoim stryjem, przy gwarancjach pełnego bezpieczeństwa na okres podróży, jak i pobytu. Król wziął to pod rozwagę jednak wciąż się wahał licząc na nadejście posiłków z północy. Ze swej strony Chrystian II postawił takie warunki, na które komisarze królewscy w żaden sposób nie mogli przystać. W sytuacji, kiedy obie strony nie mogły dojść do porozumienia Duńczycy 17 maja wysłali jednego ze swoich dowódców Wilkena Stedinga i Pedera Skrama do Danii, by mogli oni

⁵⁹ C. Paludan-Müller, *De Første*, s. 552.

⁶⁰ Ibidem, s. 552n.

⁶¹ List Karola V do Chrystiana II z 7 VI 1532 roku dotyczący wysłania do Norwegii nowej floty i 8000 ludzi, w: H. Koht, op. cit., s. 90.

przedstawić panującą w Norwegii sytuację Fryderykowi I. Dodatkowo mieli oni prosić swojego króla o wsparcie w postaci kawalerii, żywności i pieniędzy⁶².

Negocjacje na pewien czas zostały zerwane. Wojna toczyła się nadal w postaci drobnych walk i potyczek w okolicach Oslo i Akerhus. Posiłki z północy jednak wciąż nie nadchodziły. Powodem tego było przesunięcie działań wojennych na północ. Bergenhus, gdzie komendantem był Eske Bille, stało się punktem wyjściowym do natarcia na Trondhjem. Wysłano tam Otto Stigsena z częścią oddziałów, które w porozumieniu z Eske Bille zorganizowały wyprawę na północ przeciwko siedzibie arcybiskupa. Udało im się spalić dwór Engelbrektssona i nałożyć na miasto wysoką kontrybucję. Zanim arcybiskup, przebywający w swojej twierdzy Steinviksholm, zdążył przybyć tam z pomocą, oddziały duńskie wyruszyły już w drogę powrotną. Wynikiem tego ataku był list arcybiskupa do Chrystiana II, w którym prosił on króla o zaatakowanie Bergenhus, w przeciwnym bowiem razie nie będzie on w stanie stawić dostatecznego oporu armii duńskiej. Dodatkowym problemem były oddziały szwedzkie, które maszerowały na północ, by wspomóc tam ludzi króla Fryderyka. Chrystian II zamknięty w okręgu Oslo nie był w stanie sprostać prośbie arcybiskupa, dodatkowo list ten rozwiał nadzieje na wsparcie ze strony arcybiskupa Engelbrektssona⁶³.

Sytuacja pogarszała się coraz bardziej. Zараźliwe choroby i głód dziełatkowały armię Chrystiana II. Z 7000 ludzi, którymi dowodził w październiku 1531 roku wyruszając z Holandii, w końcu czerwca 1532 roku, w Oslo pozostało mu tylko 1500 pieszych i 80 konnych. W chwili, gdy sytuacja stała się tragiczna, Chrystian II ponownie podjął negocjacje. Zakończyły się one ugodą z dnia 1 lipca 1532 roku, w której król zobowiązał się zakończyć wrogie działania w Norwegii i osobiście wraz z komisarzami udać się na rozmowy z Fryderykiem I w Kopenhadze. Poza tym w ugodzie tej regulowano kwestię norweskich zwolenników Chrystiana II. Obiecano im pełną amnestię i zachowanie wszystkich przywilejów i ziem, które były w ich posiadaniu do momentu podpisania ostatecznego pokoju. Armia Chrystiana II miała zostać przetransportowana pod kontrolą komisarzy do Niemiec i tam rozpuszczona. W umowie tej zagwarantowano królowi Chrystianowi II i jego towarzyszom wolność i bezpieczeństwo w drodze do Kopenhagi, bądź do miejsca, w którym król spotka się z Fryderykiem I i duńską radą państwa⁶⁴. Dokument ten przypieczętował klęskę Chrystiana II.

⁶² C. Paludan-Müller, *De Første*, op. cit., s. 553.

⁶³ List Eske Bille z 29 lipca 1532 roku, Bergen, w: *Norges Rigs Registranter*, op. cit., t. I, s. 37.

⁶⁴ O akcie tym wspomina Danziger Inventar (1531–1591), Muenchen und Leipzig 1913, nr 156, s. 11.

Akt 1 lipca został podpisany i opieczetowany przez czterech komisarzy królewskich, trzech komisarzy miast wendyjskich, oraz wszystkich wyższych oficerów, zarówno duńskich jak i niemieckich. W momencie jego podpisywania wynikała jeszcze sprawa powrotu Pedera Skrama i Wilkena Stedinga. Wysłani w maju do Fryderyka I wrócili oni do Norwegii w momencie podpisywania układu z Chrystianem II, z nowymi dyrektywami dla komisarzy królewskich. Fryderyk I zakazywał swoim przedstawicielom negocjacji, bądź dawania jakichkolwiek gwarancji; kapitulacja miała być bezwarunkowa. Knut Gyldenstjerne wiedząc już o tym, nie powiadomił o tym fakcie Chrystiana II, wobec czego król nieświadomy był, że tak naprawdę nie posiada żadnych gwarancji bezpieczeństwa. 8 lipca Knut Gyldenstjerne wszedł na pokład okrętu w Oslo, razem ze zdradzonym królem. 24 lipca wpłynęli oni na redę w Kopenhadze. Zebrana tam w tym czasie rada duńska obradowała właśnie czy można za wiążący potraktować układ o bezpieczeństwie dla przybyłego króla. Jako wybieg traktowano tu fakt, iż Knut Gyldenstjerne podpisał ten układ wbrew woli Fryderyka I. Sam Gyldenstjerne na posiedzeniu wystąpił z propozycją uznania układu z 1 lipca za nieważny. Biorące udział w tym spotkaniu delegacje szwedzka i lubecka nie opierały się zbyt długo, gdyż uwolnienie Chrystiana II mogłoby mieć poważne następstwa. Korzyści z unieważnienia tej umowy były zbyt wielkie dla wszystkich stron, by nie wykorzystać takiej sytuacji. W czasie tych rozmów, które trwały 5 dni Chrystian II przebywał na pokładzie okrętu stojącego na redzie portu w Kopenhadze. Szóstego dnia okręt popłynął do Flensburga, gdyż jak powiedziano królowi oczekiwał go tam Fryderyk I. Nigdy tam jednak nie dopłynął, statek bowiem skierował się do Sønderborga. Opis całej sytuacji uwięzienia Chrystiana II niezbyt ściśle, ale dość wymownie opisał Marcin Kromer w swojej „Historii prawdziwej o przygodzie żalostnej księżęcia finlandzkiego Jana i królowej polskiej Katarzyny”:

„Widząc Duńczykowie, żeby z nim (Chrystianem II) kłopotu użyli, zmyślili poselstwo i posłali prosząc go, aby się w utraty i trudności nie zawodził, ale jako do swych wiernych i powolnych poddanych, opuściwszy wojska i te gotowania przyjechał, na co, iszcząc się mu, krwią się własną swą podpisali. Ten dufając onemu ich przyrzeczeniu i takiemu pisaniu, opuściwszy wojska, przyciągnął ku Denmarku. Gdy się już ku mostu Św. Anny zbliżył i wysiadł, tak był od nich przyjęt, że mu jeden Duńczyk, rycerz pasany Magnus Guldenstern, na pierwszym spotkaniu dał policzek i łańcuch z szyi jego zerwał, a zarazem był pojman i do więzienia odwiezion...”⁶⁵

⁶⁵ M. Kromer. *Historija prawdziwa o przygodzie żalostnej księżęcia finlandzkiego Jana i królowej polskiej Katarzyny*, Olsztyn 1974, s. 18.

Chrystian II uwięziony w Sönderborgu nie był traktowany jako więzień Fryderyka I, ale jako więzień całego królestwa Danii. Uwięzienie króla nie zakończyło ostatecznie kwestii wyprawy norweskiej.

7 lipca 1532 roku pozostali w Norwegii komisarze wysłali list do arcybiskupa i radców północnej Norwegii, w którym przedstawiali im postanowienia umowy z Oslo. Dodatkowo zawiadamiali, że wkrótce dotrze do nich Niels Lykke i wspierający go Wincenty Lunge, w celu zawarcia ostatecznego porozumienia⁶⁶. Do Trondhjem dotarli oni dopiero w pierwszych dniach września. Olav Engelbrektsson przebywał w tym czasie w Steinviksholm, wobec czego Niels Lykke i Wincenty Lunge wysłali do niego list datowany z 3 września, w którym pytali, czy zechce on ponownie uznać zwierzchnictwo Fryderyka I⁶⁷. Engelbrektsson opierał się temu, ale gdy doszły go wiadomości o uwięzieniu Chrystiana II zaproponował osobiste spotkanie w klasztorze Helgeseters, w okolicach Trondhjem. Szybko też doszło tam do porozumienia, w którym arcybiskup ponownie przysiągł wierność Fryderykowi I⁶⁸.

Wkrótce do Trondhjem przybyli dwaj nowi komisarze królewscy, Klaus Bille i Truid Ulfstand, by wspomóc Nielsa Lykke w jego pertraktacjach z arcybiskupem. Mieli oni nowe pełnomocnictwa od króla Fryderyka I. Nie musieli już brać pod uwagę, tak jak to miał przykazane Niels Lykke, postanowień z Oslo z 1 lipca 1532 roku, które po aresztowaniu Chrystiana II uznano za nieobowiązujące. W tej sytuacji arcybiskup był zmuszony zapłacić za swój udział w buncie przeciwko Fryderykowi I. 6 listopada 1532 roku Engelbrektsson zobowiązał się wobec komisarzy wypłacić królowi 15.000 grzywien duńskich w zamian za pełne przebaczenie jego win. Udzielono mu go w imieniu króla⁶⁹.

Również tego samego dnia komisarze wydali list otwarty do ludu z diecezji Trondhjem, w którym nawoływali do posłuszeństwa wobec arcybiskupa i powrót do stosunków panujących przed przybyciem Chrystiana II do Norwegii⁷⁰.

7 listopada 1532 roku zebrali się radcy norwescy, którzy w swoim czasie złożyli hołd Chrystianowi II, mianowicie arcybiskup Engelbrektsson, dawny biskup Oslo, Anders Muus, biskup Mogens z Hamar i biskup Hans Rev, obecny biskup Oslo, oraz Gute Galle, Erik Eriksen i Eryk Ugerup. Wypowie-

⁶⁶ List czterech komisarzy królewskich do arcybiskupa Engelbrektssona i radców północnej Norwegii z 7 lipca 1532 roku, Akerhus, w: C. Paluda-Muller, *Grevens*, op. cit., t. II, s. 26.

⁶⁷ List Wincentego Lunge i Nielsa Lykke do arcybiskupa Engelbrektssona z 3 września 1532 roku, Trondhjem, w: Ibidem, t. II, s. 30.

⁶⁸ Dokument z 23 września 1532 roku, klasztor Helgeseter, w: Ibidem., t. II, s. 32n.

⁶⁹ Dokument z 6 listopada 1532 roku, Trondhjem, w: Ibidem, t. II, s. 36n.

⁷⁰ List otwarty z 6 listopada 1532 roku, Trondhjem w: Ibidem, t. II, s. 38.

dzieli oni wierność Chrystianowi II i tego samego dnia wydali oficjalny dokument zapewniający o pokoju między Danią i Norwegią⁷¹.

W tytule powyższego artykułu znalazło się pytanie, na które bardzo trudno jest dać jednoznaczną odpowiedź. O tym, że była to desperacka próba świadczyć może fakt zakończenia norweskiej wyprawy Chrystiana II, czy miała ona jednak szansę powodzenia? Wydawać by się mogło, że cóż może uczynić jeden człowiek przeciwko całemu królestwu, wydarzenia pokazały, że wiele. Wielkim osiągnięciem Chrystiana II było już na wstępie zdobycie funduszy na sfinansowanie całej wyprawy. Jak wskazują dokumenty nie przyszło to wygnanemu królowi łatwo i zajęło ponad 6 lat. Warto w tym momencie wspomnieć jeszcze jeden list, w którym Klaus Pedersen skarży się królowej Elżbiecie, że cierpi biedę i nędzę, gdyż król nie przysyła mu pieniędzy na utrzymanie⁷². Jak wielkie musiały być problemy finansowe króla, skoro nie stać go było na godne wyposażenie swoich reprezentantów na innych dworach. Podziwiać należy jednak upór, z jakim król je przezwyciężył. Zebranie armii w momencie posiadania pieniędzy było już tylko kwestią czasu.

Jak wcześniej wspominałem plan Chrystiana II zakładał uderzenie przez Norwęgii i Skonię w kierunku Zelandii. Wciąż jednak istnieją pewne niejasności, czy plan ten był ustalony już w momencie wypłynięcia z portu w Medemblik. Zdarzyć się mogło, że lądowanie w Norwegii było przypadkowe i stało się następstwem sztormów, które złapały króla w czasie przeprawy w cieśninach. Teoria taka nie wyjaśniałaby jednak dlaczego Chrystian II jeszcze przed wyprawą zabiegał tak mocno o poparcie radców w Norwegii. Jak pokazały późniejsze wydarzenia wsparcie to nie wystarczyło do wygrania wojny. Możliwe, że sytuacja wyglądałaby inaczej, gdyby Engelbrektssonowi udało się zwerbować dowódców twierdz norweskich Eske Bille, Mogensa Gyldenstjerne i Klause Bille. Ich opór w znaczny sposób zaważył na powodzeniu wyprawy. Eske Bille na tyle skutecznie związał siły Olafa Engelbrektssona na północy, że arcybiskup nie był w stanie wysłać wsparcia Chrystianowi II. Opór Klause Bille w Båhus zmusił ostatecznie króla do odwrotu w kierunku Oslo, zaś działania Mogensa Gyldenstjerne na tyłach w Akerhus stanowiły również poważne zagrożenie dla Chrystiana II.

Kolejną przyczyną, która zaważyła na losach wyprawy była beczynność i opieszałość króla w pierwszych miesiącach wyprawy. Zamiast realizować swój plan i jak najlepiej wykorzystać zaskoczenie Duńczyków, zajęł się kwestiami polityki spędzając ten czas pod Akerhus. Zaskakujące jest również niezdecydowanie króla w późniejszych miesiącach wyprawy. Było ono zu-

⁷¹ Dokument z 7 listopada 1532 roku, Trondhjem, w: *Ibidem*, t. II, s. 38.

⁷² List Klause Pedersena do królowej Elżbiety z 22 lutego 1525 roku, Antwerpia, w: C. F. Allen, *op. cit.*, nr 167, s. 330.

pełnym przeciwieństwem jego uporu i zdecydowania w latach przygotowań. W czasie działań pod Båhus król zachowywał się jakby nie wiedział co dalej robić. Jego plan nie powiódł się z jego własnej winy. Dodatkowym problemem pod Båhus byli buntujący się najemnicy. Nie opłacane oddziały nie chciały narażać swego życia za darmo. Jediną więc alternatywą pod Båhus stał się odwrót w kierunku Oslo. Oznaczał on wyraźną rezygnację ze śmiałych planów ataku na Zelandię. Otaczany przez napierające oddziały szwedzko-duńskie Chrystian II mógł się już tylko bronić.

Akt 1 lipca przypieczętował klęskę Chrystiana II. Opuszczony przez sojuszników musiał zdać się na łaskę swego stryja Fryderyka I. Ten zaś w żaden sposób nie mógł pozwolić mu na zatrzymanie Norwegii.

Biorąc pod uwagę fakty przedstawione powyżej, plan Chrystiana II miałby szanse na powodzenie, jednak okoliczności, jak na przykład strata artylerii w trakcie przeprawy, oraz brak zdecydowania i konsekwencji w samej Norwegii skazały go na porażkę. Porażkę tym dotkliwszą, że kolejne 27 lat, spędził on w zamknięciu na zamku w Sönderborgu, skąd mimo poparcia ze strony swego szwagra, cesarza Karola V, nie udało się go oswobodzić. Zmarł 24 stycznia 1559 roku w wieku 78 lat.